

22 Adımda Doğa Eğitimi

Bir Model Önerisi

Nilgün Erentay, Mehmet Erdoğan
ODTÜ Yayıncılık, 2009

Dünyanın çeşitli ülkelerinde, bireylerin doğayla ve çevreleriyle olan ilişkilerini sürdürülebilirliğe katkı sağlama yönünde geliştirmek amacıyla küçük yaşlardan itibaren doğa eğitimleri uygulanıyor. Bu eğitimlerde, bireyin doğadaki ekolojik ilişkileri ve dengeleri rasyonel bir bakışla gözlemleyerek kendisini de bu bütün içinde doğru şekilde konumlandırabilmesi, sonuç olarak çevresiyle olan ilişkilerinde daha bilinçli hale gelmesi amaçlanıyor. Doğa eğitimleri son yıllarda ülkemizde de hem kavram olarak daha çok bilinmeye hem de daha yaygın olarak uygulanmaya başladı. TÜBİTAK 90'lı yılların ortalarında geniş gruplara erişerek kazanımlarını paylaşma potansiyeli olan öğretmen, izci lideri ve araştırma görevlileri gibi gruplara yönelik olarak Ekoloji Temelli Doğa Eğitimleri'ni uygulamaya koydu. 2007 yılında bu projelerin yaygın olarak gerçekleştirilmesi için bir proje destek programı başlattı ve bu kapsamda şimdiye kadar 50'ye yakın doğa eğitimi projesini destekledi. Ülkemizdeki birçok doğa ve çevre derneği de çeşitli hedef kitlelere yönelik doğa eğitimleri düzenliyor.

Ülkemizde doğa eğitimleri konusunda kurumsal olanlar kadar bireysel girişimler de söz konusu. Bu yılın başında ODTÜ Yayıncılık'tan çıkan "22 Adımda Doğa Eğitimi" adlı kitap bir Fen ve Teknoloji öğretmeni olan Nilgün Erentay'ın doğa eğitimleri konusundaki yaklaşık on yıllık araştırma, uygulama ve deneyimlerinin bir ürünü. Nilgün Erentay ve eğitimci akademisyen Mehmet Erdoğan'ın ortak çalışması olan kitap, özellikle ilköğretim çağındaki çocuklara doğal alanlarda etkinlik yaptırmak isteyen öğretmen, eğitmen ve ebeveynler için bir model önerisi ortaya koyuyor, doğal alanlarda projeler gerçekleştirmek isteyen eğitimciler için bir kılavuz niteliği taşıyor. Kitap projenin tüm basamaklarını, bu basamaklara ilişkin ayrıntılı yönergeleri, etkinlik planlarını, kullanılacak yazışma, form, çalışma kâğıtları, öğrencilerden veri toplamak için kullanılan araçları ve her türlü belgeyi içeriyor. Uygulamalardan yola çıkılarak yazıldığı için kitapta projenin örnek çıktılarına da yer verilmiş. Kitabın sonunda ayrıca katılımcı öğrencilere ve velilere ait görüşler yer alıyor.

Nilgün Erentay'la "22 Adımda Doğa Eğitimi" kitabı ve doğa eğitimleri üzerine bir söyleşi yaptık.

BTD: Nilgün Hanım, kendinizden ve çalışmalarınızdan kısaca bahsedebilir misiniz?

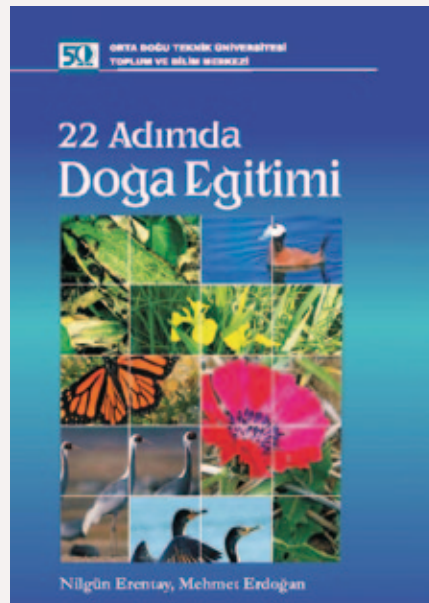
Nilgün Erentay: ODTÜ Geliştirme Vakfı Özel İlköğretim Okulu'nda Fen ve Teknoloji öğretmeni olarak görev yapıyorum. On yılı aşkın bir süredir öğrencilerimle doğal alanlarda çalışmalar gerçekleştiriyor, ulusal ve uluslararası çevre projeleri yürütüyorum. 2004 yılında uygulamaya konan yeni Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında çevre konularına geniş olarak yer veriliyor, ancak halen geliştirilmeye açık alanlar mevcut. Örneğin doğada gerçekleştirilebilecek uygulamalı çalışmalar yeni programda yer almıyor. Buna karşın, alan çalışmaları öğrencinin aynı anda birçok yönden gelişimini hızlandırma özelliğine sahip. Ben bunu yıllar içerisinde öğrencilerimle gerçekleştirdiğim alan çalışmalarında çok yakından gözlemledim. Bu gözlemler beni bu konuda daha kapsamlı inceleme, araştırma ve kaynak taraması yapmaya yönlendirdi. Yurtdışından birçok üniversiteyle yazıştım. Amerika'da bir üniversite tarafından "uygulamalı doğa eğitimleri" konusunda verilen bir eğitim programına burslu olarak katıldım. Burada elde ettiğim kazanımların da katkısıyla alan çalışmalarıyla ilgili bir model önerisi oluşturarak bir proje oluşturdum. Eğitim Fakültesi'nden Dr. Mehmet Erdoğan ile birlikte çalışarak projede eğitim etkinliklerinin etkisini ölçmek üzere öğrencilere uygulanabilecek veri toplama araçları geliştirdik ve 2005-2006 eğitim-öğretim yılında pilot uygulamayı başlattık. Uygulama sonuçlarını değerlendirerek eksikliklerimizi tespit ettik ve gerekli iyileştirmeleri yaptık. "Eşsiz ve Evrensel" adlı bu projemiz 2006-2007 eğitim-öğretim yılından itibaren ODTÜ Geliştirme Vakfı Özel İlköğretim Okulu'nda uygulamaya kondu. Projemiz

Türkiye dahil dört ayrı ülkeden birer okul katılıyor. Öncelikle her okuldaki çalışma grubu, bölgelerindeki yok olma tehlikesi altında olan bir sulak alanı ve bu sulak alan içindeki soyu tehdit altında olan bir türü çalışma konusu olarak belirliyor. Yıl içinde proje kapsamında çeşitli araştırmalar yapıyor ve doğal alanda çeşitli deneysel çalışmalar gerçekleştiriyor. Elde edilen tüm veriler diğer okullar ile internet ortamında paylaşılıyor. Örneğin Amerika'daki okul kral kelebeklerini, ODTÜ Koleji yanardöner bitkisini, Romanya'daki okul gri leylekleri çalışıyor. Bu türler hakkındaki tüm bilgileri paylaşıyorlar ve öğrenciler bu türleri birlikte korumak ve sahiplenmek için sorumluluk alacaklarına dair ortak olarak söz veriyor.

BTD:"22 Adımda Doğa Eğitimi" adlı kitabı yazmaktaki amacınız neydi?

Nilgün Erentay: "Eşsiz ve Evrensel" projesinden şimdiye kadar çok güzel çıktılar elde ettik. Projemizi Avrupa'da uluslararası "hands-on science" konferanslarında, Amerika'da North American Association for Environmental Education konferanslarında gerçekleştirdiğimiz sunumlarla tanıttık. Bu konuda şu ana değin yayımlanmış on beş uluslararası konferans bildirimiz var. Ayrıca yurt içinde pek çok seminer verdik. Bunlardan biri de Türkiye'nin her yerinden ilköğretim öğretmenlerinin katıldığı Ulusal Eko-okullar Semineri'ydi. Projede gerçekleştirdiğim çalışmalar ve deneyimlerimi öğretmenlerle paylaştığımda sunumu dinleyen öğretmenler, kendilerinin de öğrencileriyle doğada böyle çalışmalar yapmak istediğini, fakat bu konuda Türkiye'de kaynak yetersizliği çektiklerini, dolayısıyla öğrencilere ne gibi etkinlikler yapacaklarını bilemediklerini dile getirdi. Bu paylaşımlar, benim için bu konuda bir kitap hazırlama yönünde tetikleyici güç oldu. Sonuç olarak 2005-2006 öğretim yılından bu yana uygulamalarda elde ettiğimiz tüm verileri, hazırladığımız çalışma kâğıtlarını, eğitim fakültesinden akademisyen arkadaşım Mehmet Erdoğan'ın hazırladığı ölçme değerlendirme araçları ile öğrencilerin tüm ürünlerini içinde toplayan, öğretmenlere, velilere ve doğa eğitimcilerine yönelik "22 Adımda Doğa Eğitimi" adlı bu uygulama kitabını yazdık. Kitabın özellikle çevre ve doğa çalışması yapmak isteyen öğretmen adayları ve öğretmenlere, ayrıca çocuklarıyla birlikte doğal alanlara giderek etkinlikler yapmak isteyen ebeveynlere çok yararlı olacağını düşünüyoruz. Kitap basıldıktan sonra çok olumlu tepkiler aldık. Projemizle ve kitapla ilgili olarak çeşitli üniversitelerden ve okullardan seminer davetleri alıyoruz. Bu konudaki çalışmalarımız kesintisiz olarak devam edecek.

BTD: Doğa eğitiminin neden önemli olduğunu düşünüyorsunuz?

Nilgün Erehtay: Doğa eğitiminin öğrenciler için eşsiz bir hazine olduğunu düşünüyorum. Doğa eğitimini "kapısı, duvarları olmayan, özgür ve doğal bir araştırma ortamı" olarak tanımlıyorum. Yaptığımız çalışmaların bilimsel sonuçları da gösterdi ki, doğada yapılan çalışmalarda öğrencilerin öğrenme hızı artıyor ve soyut kavramları akıllarında tutmaları kolaylaşıyor, merak ve ilgileri artıyor, motivasyonları yükseliyor. Doğa çalışmalarında bilimsel süreçleri bizzat yaşama şansı elde ediyorlar. Çalışmalarımız bu eğitimlerin, öğrencilerin fen derslerine yönelik motivasyonlarını artırdığını gösterdi. Bu çalışmalar öğrencileri soru sorma, araştırma, inceleme ve deney yapma konusunda yüreklendiriyor. Öğrenciler fen derslerine daha farklı bir açıdan yaklaşmaya başlıyor. Doğa çalışmalarında öğrenme önceden planlanmış bir sınıf aktivitesinde olduğu gibi değil, gerçek yaşamın pratik ve doğal bir aktivitesi olarak yaşıyor. Öğrenciler takım çalışması yaparak sorumluluk almayı, görev dağılımını, paylaşmayı öğreniyor. Öğrencilerin hem öğretmenleriyle hem de ebeveynleriyle olan ilişkileri farklı bir boyut kazanıyor. Bir topluluğa ait olma duygusunu yaşıyorlar ve sosyal becerileri gelişiyor.

BTD: Biliyorsunuz TÜBİTAK'ın yetişkinlere yönelik doğa eğitimlerini destekleyen bir proje destek programı var. Doğa eğitimlerinin yetişkinlere yönelik faydalarına ilişkin neler söylemek istersiniz?

Nilgün Erehtay: Biz projemizi öğrencilerle başlattık. Fakat alan çalışmalarımızı sulak alanlarda gerçekleştirdiğimiz için öğrencilerin güvenliğini sağlamak açısından ebeveynlerinin de öğrencilerin yanında olmasını istedik. Böylece çalışmaya yetişkinler de katılmış oldu. Pilot çalışmalarda gördük ki aslında yetişkinler de bu çalışmalardan öğrenciler kadar etkileniyor. Ebeveynlerin çocuklarının öğrenme deneyimine katılmayı, onlarla birlikte hem alanda hem de evde araştırma yapmayı çok keyifli ve faydalı buldukları aldığımız yoğun geri bildirimler arasındaydı. Öğrencilerin anne ve babalarıyla birlikte çalışması, ebeveynleriyle olan iletişimlerini ve eğitime yetişkinlerin katılımı sürecini çok olumlu yönde etkiledi.

BTD: İnsan aslında doğanın bir parçası ama bugünkü hayat şartlarında bunu pek hissedemiyor. Doğa eğitimleri bu açıdan ne gibi kazanımlar sağlıyor sizce?

Nilgün Erehtay: İster yetişkin ister çocuk olsun, insanın doğayla bütünlüğünü hissetmesi çok önemli. Doğa eğitimlerinde birey, doğanın ayrılmaz bir parçası olduğunu anımsıyor. Öğreniyor demiyorum. Anımsıyor. Çünkü bu bilgi, yani kendi varlığının doğayla olan birliğinin bilgisi kendisinde zaten sezgisel olarak var olan ve

doğarken getirdiği bir bilgi. Ancak giderek doğadan kopup kendisine yabancılaştıkça yalnızlığı ve ayrılığı yaşıyor. Bu, aslında insanın özüne aykırı ve yapay bir durum. Kendi varlığına yer açmak için doğayı katletme olgusu onu doğaya hükmeden, bencil bir konuma indiriyor. Doğa eğitiminde bir çocuğa ilk olarak aktarılması gereken belki en temel öğreti "küçücük bir karıncanın bile en az kendisi kadar yaşam hakkı olduğu ve bu hakka gösterilecek saygının o canlıyla birlikte kendine saygının da bir ifadesi olduğu, çünkü hepimizin çok büyük bir evrensel bütünlüğün şekilsel olarak farklı ama öz olarak bir olan formları olduğumuz" gerçeğidir. Doğadaki bu çalışmalarda aynı zamanda kişinin sezgisel algılama yetenekleri de gelişiyor. Buna bağlı olarak kendisini ifade etme, yaratıcı süreçlerini geliştirme becerileri kazanıyor.

BTD: TÜBİTAK'ın doğa eğitimleri, bilim kampları gibi "bilim ve toplum" etkinlikleriyle amaçladığı önemli kazanımlardan biri de bireyin bu çalışmalarda rasyonel bir bakış açısı edinmesi ve bunu hayatının diğer alanlarında uygulayabilmesi. Sizin doğa eğitimi programlarınızla ilgili bu konuda ne söylemek istersiniz?

Nilgün Erehtay: Doğa eğitiminde çocuk doğada gerçekleşen olayları neden sonuç ilişkisi içerisinde algılamayı ve yorumlamayı öğreniyor. Örneğin göl suyunun rengine bakarken renk değişikliklerinin nelerden kaynaklanabileceğini olasılıklar olarak düşünüyor, deneyler yaparak hipotezlerini sınıyor ve bir neden sonuç mantığı içinde bilimsel süreçleri izleyerek bir sonuca varıyor. Bu da çocuğa rasyonel bir bakış açısı kazandırıyor. Çocukların doğada bizzat gözlemleyerek, deneyerek, sorgulayarak ve mantık yürüterek yaptıkları bu çalışmaların kendi güncel yaşamlarındaki problemleri çözerken de onlara çok yararlı olacağını düşünüyorum.

BTD: Nilgün Hanım, belki de dünyada çok daha fazla insan böyle bir eğitim alabilse çevre sorunları konusunda çok büyük yol kat edilmiş olurdu değil mi?

Nilgün Erehtay: Şüphesiz öyle olurdu, ancak ben bu konuda hiç de umutsuz değilim.

Dünyamızda küresel ısınma gibi küresel ölçekli pek çok çevre sorunu yaşıyor. Gezegeniimizin bizim ona yaptıklarımıza cevaben bize söylediği şeyler var. Biz bu dili anlayabilmeli ve yorumlayabilmeliyiz. Gerçekleştirdiğimiz doğa çalışmalarında çocuklarla doğanın dilini anlamayı öğreniyoruz. Ama bu dili yalnızca anlamayı değil, onun şikâyetlerini anladıktan sonra çözüm önerileri geliştirebilmeyi de öğreniyoruz. Bu anlamda ben küresel ısınma gibi çevre sorunlarını insanlık için yeni bir şans olarak görüyorum. İnsanlığın uyanması, varoluş sorunlarını yeniden değerlendirmesi, ayrılık değil bütünlük bilincini içselleştirmesi gerekiyor. İnsanlık olarak öncelikle şunu anlamamız gerekiyor: Doğanın hâkimi değil onun ayrılmaz bir parçasıyız. Biz biriz! Doğada her şey birbirine bağlı ve birbiriyle etkileşim içinde. İçten sevgiye, saygıya ve özene dayalı ilişkiler geliştirmek, koşulsuz sevgiyi öğrenmek durumundayız. Doğa da aslında bunu bize öğretmek için çabalyor.

BTD: Eklemek istedikleriniz var mı Nilgün Hanım?

Nilgün Erehtay: Bu projenin ulusal ve küresel boyutta genişlemesini istiyorum. Dünyadaki tüm çocukların bu çalışmalar yoluyla yok olma tehdidi altındaki doğal alanları ve soyu tehdit altındaki türleri el ele vererek sahiplenmesini ve birlikte korumasını arzu ediyorum. Bu yüce amacın, onların bu dünyaya doğarken varlıklarıyla birlikte getirdikleri en önemli mesaj olduğunu düşünüyorum.

Kitaba konu olan çalışmaların devlet okullarıyla, özellikle de olanakları kısıtlı okullarla yapılmasını çok istiyorum. Şu ana değin gerçekleştirdiğimiz uygulamalarda doğa çalışmalarının davranış problemleri sergileyen çocuklarda çok olumlu etkiler yarattığını bilimsel olarak tespit ettik. Bu tür gruplarla çalışmayı çok arzu ediyorum. Ayrıca projemize katkı sağlamak isteyecek tüm kurum ve kuruluşlardan destek beklediğimizi ifade etmek istiyorum.

BTD: Çok teşekkür ediyoruz. "22 Adımda Doğa Eğitimi" adlı kitabınızın öğretmenlerimiz, velilerimize ve doğayı incelemeye meraklı tüm okurlarımıza faydalı olmasını diliyoruz.